

Exodus 4. Joods-christelijke dialoog.

1-Weer maakte Mozes bezwaar. 'Ze zullen me vast niet geloven en niet naar me luisteren,' zei hij. 'Ze zullen zeggen: "De HEER is helemaal niet aan jou verschenen."'

Bezwaar maken, antwoorden, tegenwerpen. De primaire betekenis is 'reageren', in die zin dat een nieuwe gedachte geïntroduceerd wordt, een nieuw idee geopperd wordt.

Dit is de derde van de vijf keer dat Mozes bezwaar maakt tegen zijn zending. In Exodus 3:11 en 13 en 4:10 en 5:13 staat alleen 'en hij zei'. Hier staat 'hij maakte bezwaar en zei'.

Dat betekent dat, nadat hij twee keer zijn eigen beperkingen als argument aangevoerd had, hij hier een nieuw argument aanvoert. Hij verbergt zich hier achter de te verwachten reactie van het volk

Geloven, vertrouwen. Dit woord komt 5 x voor in het gedeelte 1-9. Hier gaat het niet of ze Mozes wel geloven, maar of zijn boodschap wel betrouwbaar is.

Luisteren: horen naar de bedoeling van iemands woorden.

De tegenwerping van Mozes is niet bepaald het gedrag dat men van een goed leider zou verwachten.

2-De HEER vroeg: 'Wat heb je daar in je hand?' 'Een staf,' antwoordde Mozes.

Vragen: Nee, er staat: 'En JHWH zei tot hem:'. God weet ook wel wat Mozes in zijn hand heeft, maar hij wil dat Mozes zich hiervan bewust wordt.

Wat? Eigenlijk een combinatie van het vragend voornaamwoord wat? + een bevestigend voornaamwoord 'dit'. Deze combinatie komt 8 keer voor in Tenach, en steeds geeft het verbazing aan. Dit lijkt hier niet het geval. Hier lijkt het echt de combinatie te zijn van een (retorische) vraag met een bevestiging.

Antwoorden: Dit staat er helemaal niet. Er staat gewoon 'en hij zei'. In dit simpele 'en hij zei' zijn twee opmerkelijke dingen:

1/ Het onderwerp 'Mozes' ontbreekt. Men noemt dit 'denominalisatie', weglating van de naam van de persoon. Bij het eerste 'en hij zei' was JHWH de spreker. Zo'n wisseling van spreker zonder dat dit met naamgeving gepaard gaat komt vaker voor, maar grammaticaal is het niet helemaal juist.

2/ Na de uitdrukking 'hij zei' hoort te komen wát iemand zei. Dit ontbreekt hier. Zo'n geval van aposiopesis (weglating) vraagt van de lezer/hoorder extra aandacht. Het roept verbazing of verwondering op. Wat wilde Mozes hier zeggen wat hij niet kon uiten?

Staf. En staf was typisch een gebruiksvoorwerp voor een herder. In de verhalen die volgen speelt deze staf een belangrijke rol. De staf is ook een teken van waardigheid. In Genesis 38 wordt het samen met de zegelring en het halssnoer van Juda genoemd. Rabbijn Hirsch: een staf/stok is het meest natuurlijke symbool van de menselijke beheersing van de schepping. Een stok is een uitbreiding van de hand, van de macht van de mens.

3- 'Gooi hem op de grond,' beval de HEER, en toen Mozes dat deed, veranderde de staf in een slang. Mozes deinsde achteruit.

Slang. Hetzelfde woord voor 'slang' als in Genesis 3 gebruikt wordt. Rabbijn Hirsch: Dat een stok een slang wordt, betekent dat de uitbreiding van de macht van de mens zich tegen hem kan keren.

Achteruitdeinzen: letterlijk 'wegvluchten'.

Het is alsof de slang van de tuin van Eden optreedt. Deze belofde de vrouw als God te worden als ze van de boom van kennis at. De vrouw vond dat begerlijk. Mozes daarentegen vlucht weg als hij de taak krijgt het volk te leiden, als plaatsvervanger van God.

Als Mozes dit teken met de slang uitvoert in Exodus 7:10 en 12 wordt in plaats van het woord 'nachash' het woord 'tanien' gebruikt, dat 'zeeslang' betekent. Dit laatste woord is

symbolisch voor de rivier de Nijl. Zie Ezechiël 29:3. De 'taniniem' van de Egyptische wonderdoeners worden door Aärons staf verslonden.

Slangenbezwinging was in India en Egypte heel gebruikelijk. Meestal werd daarbij een fluit gebruikt. Als men zo'n dier in trance kon brengen, werd hij stijf en kon men hem bij de staart pakken. Iemand die zo met slangen om kon gaan zou een speciale band met de godheid hebben. In dit verhaal gebeurt het omgekeerde: een (stijve) stok wordt een slang. Een bewegende slang bij de staart pakken was een gevaarlijke bezigheid. Is dit al een voorafschaduwing van wat Mozes in Egypte gaat doen i.v.m. de plagen?

4-maar de HEER zei tegen hem: 'Grijp de slang bij zijn staart.' Toen Mozes dat deed, veranderde in zijn hand de slang weer in een staf.

Hand: hier staat niet het gewone woord voor hand'/grijpende hand, 'jad', maar 'kaf', holle hand, handpalm. De hand die iets ontvangt. Daarvoor is steeds sprake van 'jad', de grijpende hand.

5-De HEER zei: 'Hierdoor zullen ze geloven dat de HEER, de God van hun voorouders, de God van Abraham, de God van Isaak en de God van Jakob, aan jou verschenen is.'

6-Ook zei hij: 'Steek je hand eens in je kleeid.' Mozes deed dat, en toen hij zijn hand er weer uit trok, zat die onder de uitslag, hij was sneeuw wit.

Steek 'toch: dit 'laatste woord ontbreekt in de NBV, maar rabbijn Hirsch zegt hierover: Bij het op de grond werpen van de stok staat dit woordje 'toch' er niet bij. Hier gaat het namelijk over het zich aandoen van iets dat onaangenaam is, wat bij de stok niet het geval was.

Hand. Rabbijn Hirsch: niet alleen de stok, de uitbreiding van menselijke macht, is in Gods hand, maar ook de menselijke kracht op zich. De hand in de plooien van zijn kleeid verbergen, is inactief worden.

Kleeid. Het gaat hier om de plooien aan de voorzijde van het kleeid. Het is de plaats waar men iets draagt: geld, kinderen of kleine dieren.

Sneeuw wit: letterlijk: 'aangedaan met tsaraät, als sneeuw'. Tsaraät wordt elders in de NBV meestal met 'huidvraat' vertaald.

Als een hand wit wordt in plaats van rood, betekent het dat de doorbloeding slechter is geworden. Maar i.v.m. Leviticus 13 zal eerder gedacht moeten worden aan een witte uitslag op de huid, zoals bij psoriasis voorkomt.

Maar er staat niet 'wit als sneeuw', maar 'als sneeuw', en dat kan ook betekenen 'wegsmelten als sneeuw'.

7-Steek je hand nog eens in je kleeid,' zei de HEER. Mozes deed het en toen hij zijn hand er opnieuw uit trok, zag die er weer net zo uit als de rest van zijn huid.

Er uit trok: In plaats van het woord 'er', zoals in vers 6, staat hier: 'uit zijn kleeid'. Rashi merkt op dat 'uit zijn kleeid' in vers 6 ontbreekt. Dit betekent dat in vers 7 Mozes' hand al genezen was voordat hij deze naar buiten bracht, terwijl deze pas ziek geworden was op het moment dat deze naar buiten gebracht werd (vers 6). Hieruit is op te maken dat God met zijn goedheid sneller reageert dan met zijn boosheid.

8-Als ze je niet geloven en zich niet door het eerst wonderteken laten overtuigen,' zei de HEER, 'dan zullen ze zich wel laten overtuigen door het tweede'.

9-Maar zijn ze door geen van deze beide wondertekenen te overtuigen en blijven ze weigeren naar je te luisteren, dan moet je water uit de Nijl scheppen en dat over het land uitgieten; het water zal op het droge in bloed veranderen.

Wondertekenen, teken. Het begrip ‘teken’ wordt gebruikt t.a.v. gelovigen, het begrip ‘wonder’ t.a.v. ongelovigen.

Een rabbijnse uitleg hierover is dat Mozes als het ware het bloed van omgekomen kindertjes uit de Nijl opdiept en demonstreert aan de Egyptenaren.

Bloed. Bloed ín een levend wezen is symbolisch voor het leven zelf. Bloed búiten een levend wezen symboliseert de dood of dreigende dood van het levende wezen waar het bloed uitkomt.

Van een terugkeer naar de oude situatie is hier geen sprake, zoals bij de andere twee tekenen. Zie Exodus 7.

Benno Jacob zegt dat de drie tekenen een cirkel vormen: Bij de eerste gaat het van leven naar dood, bij de tweede van leven naar dood naar leven, en bij de derde weer van leven naar dood.

10-Maar Mozes antwoordde: *‘Neemt u mij niet kwalijk, HEER, maar ik ben geen goed spreker. Dat is altijd al zo geweest, en daar is geen verandering in gekomen nu u tegen mij, uw dienaar, gesproken hebt. Ik kan nooit de juist woorden vinden.’*

Neemt u mij niet kwalijk: Met uw welnemen. Letterlijk ‘op mij’. De betekenis van dit korte gezegde is: moge alles wat onaangenaam is in ons gesprek op mij neerkomen. Het is een uitdrukking van onderdanigheid waarbij men om een gunst smeekt. Het is ook de eerste keer dat Mozes zich rechtstreeks tot JHWH richt.

Geen goed spreker: Letterlijk: geen man van woorden ben ik. Rashi en Ibn Ezra denken aan stotteren. Cassuto ontkent dit. Rashbam denkt niet aan een lichamelijke kwaal, maar denkt dat Mozes niet goed Hebreeuws kon spreken. Hij was immers als Egyptenaar opgegroeid en had daarna veertig jaar in Midian gewoond.

De rabbijnen merken op dat Mozes niet vraagt of God hem wil genezen van dit mankement.

Hier is het de vierde keer dat Mozes protesteert tegen zijn opdracht (na 3:11, 3:13 en 4:1). Er zijn vier mogelijke verklaringen voor zijn protest:

- 1/ Hij zoekt eenvoudigweg een excuus om zijn leven niet in de waagschaal te hoeven zetten.
- 2/ Hij heeft een spraakdefect, of aangeboren of verkregen aandoening van zijn stem (o. a. Ibn Ezra en de Septuaginta).
- 3/ Hij spreekt geen goed Hebreeuws doordat hij vrijwel zijn hele leven buiten het volk Israël heeft doorgebracht.
- 4/ Door zijn vreesachtigheid gaat hij stotteren als hij het woord moet voeren.

Ook kan het een combinatie van deze factoren zijn.

In de Joodse traditie wordt gezegd dat hij als klein kind zijn mond verbrand heeft aan een gloeiend kooltje.

Wat Mozes hier zegt komt sterk overeen met wat Jeremia zegt bij zijn roeping (Jeremia 1:6).

11-De HEER zei: *‘Wie heeft de mens een mond gegeven? Wie maakt iemand stom of doof, ziende of blind? Wie anders dan ik, de HEER?’*

Geven: Er staan niet ‘maken’. God zorgt er voor dat mensen wel of niet kunnen spreken.

Mozes bepaalt dit zelf niet. Ook of mensen kunnen horen, bepaalt God. En zelfs of mensen oog hebben voor tekenen en wonderen of niet.

Ziende: Dit woord komt 3 x voor in Genesis, namelijk in Genesis 3:5 en 7 waar de ogen van de mens geopend worden en in Genesis 21:19 waar God de ogen van Hagar opent en zij een waterput ziet.

Er worden drie negatieve dingen genoemd in dit vers en één positief. Benno Jacob zegt dat deze vier kenmerken in overdrachtelijke zin gebruikt worden.

12-Ga nu, ik zal bij je zijn als je moet spreken en je de woorden in de mond leggen.'

Nu: hierna volgt de slotconclusie van wat tevoren gezegd is.

13-Maar Mozes hield vol: 'Neemt u mij niet kwalijk, HEER, stuur toch iemand anders, wie u maar wilt.'

Cassuto: Mozes bedoelt wordt dat ieder ander het beter kan dan hijzelf.

In dit vers staat de vijfde en laatste tegenwerping van Mozes tegen zijn opdracht.

14-Nu werd de HEER kwaad op Mozes. 'Je hebt toch een broer, de Leviet Aäron!' zei hij. 'Ik weet dat hij welbespraakt is. Hij is al onderweg en zal blij zijn je te zien.'

Het is de eerste keer in Tenach dat van God gezegd wordt dat Hij kwaad wordt.

15-Vertel jij hem wat hij moet zeggen. Ik zal bij jullie zijn als je moet spreken en jullie ingeven wat je moet doen.'

16-Hij zal in jouw plaats het volk toespreken: hij zal jouw mond zijn, jij zult zijn god zijn.'

God: Het is alsof Mozes van de boom van het leven gegeten heeft en 'als God is'.

17-En neem je staf in de hand, want daarmee moet je de wonderen doen.'

#

18-Mozes ging terug naar zijn schoonvader Jetro en zei tegen hem: 'Ik zou graag teruggaan naar Egypte, om te zien of de mensen van mijn volk nog in leven zijn.' 'Ga in vrede,' antwoordde Jetro.'

Ga in vrede: letterlijk; Ga tót vrede. Hiermee wenst men de ander alle goeds. De uitdrukking 'in vrede gaan' betekent dat men verwacht dat iemand naar de dood toegaat (zie bijvoorbeeld Genesis 15:15. Zo ook rabbijn Munk).

Of Mozes zijn schoonvader verteld heeft over zijn ontmoeting met God bij de braambos, wordt niet verteld. Er is een groot verschil tussen het vertrek van Jakob bij zijn schoonvader Laban vandaan, en het vertrek van Mozes bij zijn schoonvader Jethro.

19- De HEER zei Mozes nog in Midjan dat hij veilig naar Egypte kon terugkeren, aangezien iedereen die hem naar het leven had gestaan gestorven was.'

20-Mozes zette zijn vrouw en kinderen op een ezel en ging op weg, terug naar Egypte. De staf van God hield hij in zijn hand.'

Kinderen: Letterlijk: 'zijn zonen'. Op dit moment had Mozes slechts één zoon, Gersom (zie Exodus 2:21-22) en in vers 25 staat dan ook het enkelvoud 'haar zoon'. Pas in Exodus 18:4 staat dat Mozes' tweede zoon, Eliëzer, geboren wordt. Of bedoeld de tekst dat Sippora zwanger is van haar tweede kind?

Ezel: Vrouwen reden vaker op een ezel. Denk aan Achsa in Richteren 1:14 en Abigail in 1 Samuel 25:20. Ook bejaarden (zoals Achitofel in 2 Samuel 17:23, Simeï in 1 Koningen 2:40 en een oude profeet in 1 Koningen 13:13) of invaliden (zoals Mefiboseth in 2 Samuel 19:27). Van mannen wordt nooit gezegd dat ze op een ezel reden. Dat een koning in Zecharja 9:9 dan ook op een ezel rijdt geeft te denken! (N.B. Wat muilezels betreft: Door

hierop te rijden gaf men te kennen aspiraties op de troon te hebben, zoals bij Absalom en Salomo. En in Richteren 10 en 12 zijn het jongelui die op snelle ezeltjes reden).

Op weg gaan: Er wordt gesproken van terugkeren. Want Mozes was de enige van de familie die oorspronkelijk uit Egypte kwam en dus terugkeerde. Van Sippora en hun kind kon dit niet gezegd worden.

Naar Egypte: letterlijk staat hier 'naar/in het land Egypte'. Deze uitdrukking is uniek, en het staat er volgens mij met een speciale bedoeling. In Exodus 1 - 4 komt 24 x het woord 'Egypte' voor, en alleen hier 'het land Egypte'.

De staf van God hield hij in zijn hand. Dit staat er niet. Er staat: En Mozes nam de staf van God in zijn hand. De NBV-vertaling suggereert, waarschijnlijk omdat anders de volgorde van de gebeurtenissen onlogisch is) dat Mozes al eerder de staf gepakt had en dat hij deze vast bleef houden. Maar de Hebreeuwse tekst zegt dat Mozes nu pas de staf pakte. Het is alsof Mozes met tegenzin de staf meeneemt, en dat zijn vrouw en kind belangrijker voor hem waren om mee te nemen. Maar nu Mozes deze opdracht moet gaan uitvoeren lijkt het volstrekt absurd dat hij zijn gezin meeneemt en hen niet onder de hoede van Jetro achterlaat. Tenzij..., tenzij hij andere bedoelingen heeft dan Gods opdracht uitvoeren. Ook Benno Jacob: Als iemand zijn vrouw en kind meeneemt is hij van plan lange tijd of permanent ergens heen te gaan. Zie Genesis 31:17, 36:6, 46:5 en Ruth 1:1. Maar als Mozes naar Egypte gaat om Gods opdracht uit te voeren, dan is het meenemen van zijn gezin niet echt handig.

21-Toen zei de HEER tegen Mozes: 'Nu je teruggaat naar Egypte, moeten jullie daar de farao alle wonderen laten zien waartoe ik je de macht heb gegeven. Ik zal ervoor zorgen dat hij hardnekkig weigert het volk te laten gaan.

Hardnekkig weigeren, hard maken. Dit woord komt bij de beschrijving van de plagen terug (Exodus 9:12, 10:20 en 27, 11:10 (hardnekkig weigeren) en 14:4 en 8 (onverzettelijk blijven). Bij de eerste vijf plagen staat dit woord er nog niet, pas bij de zesde plaag wordt het gebruikt (zie Exodus 9:12). Eerst staat dat Farao zelf zijn hart verhardde: Exodus 7:13 en 22 en 8:15 (ook vertaald met 'onverzettelijk blijven').

22-En dan moet jij tegen de farao zeggen: "Dit zegt de HEER: Israël is mijn zoon, mijn eerstgeboren zoon.

23-Ik heb je bevolen mijn zoon te laten gaan om mij te vereren, maar dat heb je geweigerd. Daarom zal ik jouw eerstgeboren zoon doden."

Ik heb je bevolen: Dit wordt door God rechtstreeks tegen Mozes gezegd. Als dit ook voor Farao bedoeld was, zou er opnieuw 'en jij moet tegen de farao zeggen' gestaan hebben.

Ik heb je bevolen: Nee, er staat 'En ik zeg tot jôu...'. In Gods woorden hier staat nergens dat hij de farao aanspreekt met 'jij/jou'.

Daarom zal ik je eerstgeboren zoon doden. De werkwoordsvorm die hier gebruikt wordt geeft een zeer nabije toekomst aan: Zie ik sta op het punt te doden.

Eerstgeboren zoon. Er wordt voorlopig nog helemaal niet gesproken over de dood van de eerstgeborenen van Egypte. Pas bij de tiende plaag, in Exodus 11:5, wordt van de dood van de eerstgeborenen van Egypte gesproken.

24-Onderweg, toen Mozes en de zijnen ergens overnachtten, kwam de HEER op hem af en probeerde hem te doden.

Overnachten: De NBV zegt dat Mozes en de zijnen ergens overnachtten, maar dat staat er niet. Er staat: 'En het geschiedde onderweg in een overnachting, dat JHWH op hem afkwam en probeerde hem te doden'. Allereerst: Er wordt niet gesproken van 'Mozes en de zijnen'.

Er is alleen sprake van een overnachting, en de personen waar het om gaat worden niet expliciet genoemd.

Intrigerend is op wie kwam JHWH af? Vers 23 eindigde met 'jouw eerstgeboren zoon'. Volgens de grammaticale regels heeft de persoonsvorm 'hem', die twee keer in dit vers voorkomt, dan betrekking op de laatstgenoemde, en dat is 'je eerstgeboren zoon'. De NBV suggereert dat het Mozes, en geeft dit aan met 'Mozes en de zijnen'. Hierna zou de persoonsvorm 'hem' inderdaad op Mozes betrekking hebben, maar omdat de naam 'Mozes' niet genoemd wordt slaat 'hem' op de eerstgeboren zoon uit vers 23. Het is het leven van de zoon die bedreigd is!

De HEER: De Septuaginta vertaalt 'engel van de Heer' en andere handschriften 'engel'. De Griekse vertaling van Aquila heeft 'God' in plaats van JHWH. De vertalers zullen het onbegrijpelijk gevonden hebben dat JHWH, de God bij wie liefde op de eerste plaats komt, iemand zomaar wil doden. Bovendien lijkt er geen enkele aanleiding voor te zijn!

Proberen te doden: Het woord 'proberen' komt drie keer voor in de eerste hoofdstukken van Exodus (Exodus 2:15, 4:19 en 4:24), en steeds gaat het over 'proberen te doden'. Volgens Fretheim betekent dit 'proberen' dat God niet direct ingrijpt, maar een gelegenheid of aanleiding zoekt waarop Hij dit doden kan beginnen. Misschien is er iemand die hem er nog van kan weerhouden.

-Rashbam: Deze overval is vanwege het getreuzel van Mozes in het uitvoeren van zijn opdracht om de Israëlieten uit te leiden. Rashbam vergelijkt dit verhaal met Richteren 6 en 13, waarin een engel van JHWH verschijnt en een opdracht geeft en de mannelijke toegesprokene (Gideon, respectievelijk Manoach) tegenwerpingen maakt. Rashbam gaat hiermee in tegen de algemeen aanvaarde gedachte dat een veronachtzaamde besnijdenis de aanleiding zou zijn voor deze overval, zoals o.a. Hirsch meent. Rabbijn Vredenburg denkt dat Mozes door deze onachtzaamheid een ziekte opliep. Keil en Delitzsch e.a. gaan zelfs nog verder en menen dat Mozes de besnijdenis van Gersom heeft nagelaten op instigatie van Sippora.

-Door nauwgezet lezen van de tekst kunnen volgens mij al deze verklaringen ontzenuwd worden. Zie hiervoor het artikeltje aan het eind.

25-Sippora pakte een scherpe steen, sneed voorhuid van haar zoon weg en raakte daarmee Mozes' voeten aan, terwijl ze zei: 'Een bloedbruidegom ben jij voor mij.'

Scherpe steen. Sippora zal een scherp stuk vuursteen gebruikt hebben. De overnachting zal ook niet een herberg geweest zijn, een karavanserai, een plek in de open lucht met alleen een omheining. En Sippora greep het eerste het beste scherpe stuk steen dat ze vond liggen.

Wegsnijden. Hier wordt niet gesproken van 'besnijden'. Mogelijk is deze besnijdenis die door een heidense vrouw gedaan wordt, niet precies volgens de regels die God gesteld had, en dat daarom van 'snijden' gesproken wordt en niet van 'besnijden'.

Aanraken. In Exodus 12: 22 wordt hetzelfde woord gebruikt als het bloed van het pesachlam aan de deurposten gestreken wordt. Daardoor gaat de doodsengel voorbij en worden van de Israëlieten de eerstgeborenen niet gedood. Hoopt Sippora hier ook dat zij de dood van haar kind kan voorkomen door op het bloed te wijzen?

Mozes' voeten. Het woord 'voet' kan ook symbolisch gebruikt worden voor het mannelijk geslachtsdeel (Zie Genesis 49:10, Deuteronomium 28:57, Richteren 3:24, 1 Samuel 24:4, 2 Samuel 11:8, 2 Koningen 18:27 = Jesaja 36:12, Jesaja 6:2 en 7:20 en Ezechiël 16:25). De NBV vertaalt 'Mozes' voeten, maar er staat alleen 'zijn voeten', en dit bezittelijk voornaamwoord 'zijn' zal weer terugslaan op 'haar zoon'. De meeste geleerden zijn wel van mening dat Mozes' geslachtsdeel bedoeld is. Over de betekenis die Sippora wil hechten aan deze handeling, zie het artikeltje aan het eind.

Bloedbruidegom. Mozes was voor zijn huwelijk met Sippora al iemand die bloed vergoten had, en hier zou door zijn schuld ook onschuldig bloed vergoten zijn als zij niet ingegrepen had. Rabbijn Vredenburg zegt hierover: Alsof Mozes opnieuw bruidegom wordt voor Sippora. Ook Cassuto en Rashbam zeggen iets dergelijks: Sippora zegt dat Mozes haar bruidegom zal blijven, vanwege het bloed waarmee ze zojuist zijn ‘voeten’ aanraakte.

26-(Ze noemde hem toen ‘bloedbruidegom’ vanwege die besnijdenis.) Toen liet de HEER hem met rust.

Met rust laten: eigenlijk: zwak worden.

Het gedeelte van vers 24-26 is moeilijk te begrijpen. Hamilton heeft de volgende vragen geformuleerd:

- 1-Wie zoekt JHWH te doden, Mozes of één van zijn zoons? En wie van zijn zoons dan?
- 2-Als het Mozes is, waarom wil JHWH hem doden, net nu hij ingesteld heeft Gods opdracht uit te voeren?
- 3-Wat heeft Mozes gedaan dat hij de toorn van JHWH opgewekt heeft?
- 4-Waarom worden woorden gebruikt als ‘zoeken/proberen te doden’? Als God iets wil kan Hij het toch gewoon uitvoeren.
- 5-Hoe kan het dat Sippora direct begrijpt wat er speelt en ook direct de juist maatregelen neemt om het gevaar af te wenden? (Omdat de Midianieten metaalbewerkers waren, zou Sippora daardoor deskundigheid hebben om met snijdende voorwerpen om te gaan)?
- 6-Wiens ‘voeten’ raakt Sippora aan? Die van Mozes, van één van zijn zoons of van JHWH?
- 7-Wat betekent de uitdrukking ‘bloedbruidegom’?
- 8-Wie bedoelt Sippora met ‘jij’ in vers 26 (Mozes, haar zoon of JHWH)?
- 9-Waarom gaat de overval van JHWH niet verder na wat Sippora zegt aan het slot van vers 25?

Antwoorden:

ad 1: Mozes (Hamilton). Gersom (Howell).

ad 3: Mozes heeft nagelaten zijn zoon te besnijden.

ad 4: Het woord ‘proberen’ geeft aan dat er wat tijd verstrijkt tussen het voornemen en de uitvoering van wat God doet.

Er zijn in een oude Syrische exegese stemmen (Isho bar Nun, een Nestoriaanse patriarch uit de 9^e eeuw, en Ishodad van Merw) die zeggen dat Mozes zijn vrouw en kinderen meenam omdat hij aan Gods belofte twijfelde. Hij wilde zijn familie bij zich hebben voor het geval hij er niet in zou slagen de Israëlieten uit Egypte te laten gaan en daar moest blijven. Maar ook zij hebben de mening dat Sippora Mozes heeft verhinderd zijn kinderen te laten besnijden, en dat dat de aanleiding is voor Gods boosheid.

Opvallend is wel dat Mozes’ vrouw en kinderen in Exodus 18:2-6 door Jethro naar Mozes gebracht worden, als Mozes met het volk daar in de buurt gekomen is. Blijkbaar heeft Mozes hen direct na dit incident terug laten gaan naar zijn schoonvader.

Cassuto meent dat dit verhaal een laatste waarschuwing is aan Mozes. Mozes moest goed weten dat hij zich onvoorwaardelijk aan zijn taak moet wijden.

Prof de Groot veronderstelt dat Sippora Mozes op een symbolische manier besnijdt door zijn geslachtsdeel met de bebloede voorhuid van haar zoon aan te raken. Mozes zou namelijk nog niet besneden geweest zijn.

27-De HEER had tegen Aäron gezegd: 'Ga de woestijn in, Mozes tegemoet.' Aäron was op weg gegaan en ontmoette Mozes bij de berg van God. Hij kuste hem Berg van God. Dit zal de Horeb zijn.

Kussen: dit is de ontmoetingskus, zoals in het Oosten gebruikelijk was.

28-en Mozes vertelde Aäron wat de HEER hem had opgedragen: wat hij moest zeggen en elke wonderen hij moest doen.

29-Toen gingen Mozes en Aäron samen naar Egypte en daar riepen ze de oudsten van Israëel bij elkaar.

30-Aäron herhaalde woord voor woord wat de HEER tegen Mozes gezegd had, en liet het volk de wonderen zien.

31-De Israëlieten werden hierdoor overtuigd; toen ze hoorden dat de HEER oog had gekregen voor hun ellende, knielden ze en bogen zich diep neer.

Commentaar verwerkt van: BHS, Bible Works, Benno-Jacob, Cassuto, Childs, Durham (WBC), Hamilton, Hirsch, Houtman, Jagersma, Munk, Rashbam, W. Vogels, Vredenburg.

Exodus 4: 24-26. Een brute overval.

In de Nieuwe Bijbelvertaling wordt Exodus 4:24-26 zo vertaald:

Onderweg, toen Mozes en de zijnen ergens overnachtten, kwam de Eeuwige op hem af en probeerde hem te doden. Sippora pakte een scherpe steen, sneed de voorhuid van haar zoon weg en raakte daarmee Mozes' voeten aan, terwijl ze zei: 'Een bloedbruidegom ben jij voor mij'. (Ze noemde hem toen 'bloedbruidegom' vanwege die besnijdenis.) Toen liet de Eeuwige hem met rust.

De Herziene Naardense Bijbel heeft:

Het geschiedt onderweg, in het nachtverblijf, dat hem treft de Ene, en hem zoekt te doden. Dan neemt Tsipora een stuk rots, snijdt de voorhuid van haar zoon af en beroert daarmee zijn voeten; want, zegt ze, een bloedbruidegom ben jij voor mij! Hij zinkt neer, bij hem vandaan; toen heeft ze gezegd: 'een bloedbruidegom', vanwege de besnijdenissen.

Na veel tegenwerpingen is Mozes in Exodus 4 eindelijk bereid om Gods wil te doen en naar Egypte terug te keren. Hij zal zijn opwachting bij de farao maken en proberen hem te bewegen het volk Israëel te laten gaan. Wat voor aanleiding heeft God dan nog om Mozes naar het leven te staan net nu hij onderweg is om Gods opdracht uit te voeren?

Vanaf de oudste tijden heeft men geprobeerd te begrijpen waar het in dit verhaal om gaat. Reeds de vroegste vertalingen van de Bijbel, de Septuaginta –de Griekse vertaling van het Oude Testament- en de Syrische vertalingen hebben het ongeloofwaardig gevonden dat het Gods bedoeling was Mozes te doden. Zij 'vertalen' het woord 'Eeuwige/HEER' –in de grondtekst aangeduid met de zogenaamde vierletternaam JHWH- met 'een engel van de HEER'. Dit vindt men ook in de oudste Joodse verklaringen. Anderen gaan zelfs zover dat ze de eigenaam van God vervangen door 'satan'. Of hoort dit verhaal hier niet thuis? Is het een primitief volksverhaal dat de bewerker van het boek Exodus op een willekeurige plek neergezet heeft?

In de Joodse traditie gaat men er van uit dat Mozes nagelaten heeft om zijn zoon Gershom te besnijden. Dit verzuim zou de directe aanleiding zijn voor de woede van zijn God. Een andere visie is dat Mozes zelf niet op de juiste wijze besneden was.

Hier volgt een verklaring die het verhaal zelf recht doet, en ook lijkt het precies op deze plaats te passen.

Mozes heeft de eerste veertig jaar van zijn leven aan het Egyptische hof doorgebracht. Hij is wel Israëliet van geboorte, maar van jongs af aan is hij als Egyptenaar opgegroeid. In Exodus 2:19 noemt zijn latere vrouw Sippora hem 'een Egyptenaar'. Dus hij zal in uiterlijk en houding als Egyptenaar te herkennen zijn geweest. Na het vermoorden van een Egyptische opzichter vlucht hij naar Midian, waar hij de volgende veertig jaar van zijn leven doorbrengt als een eenvoudige schaapherder. Dan wordt hij opeens belast met de ontzagwekkende taak om leider te worden van een volk waarmee hij alleen zijn afstamming gemeen heeft. Het zal niet voor niets zijn dat God in Exodus 4:14 Mozes' broer Aäron 'Leviet' noemt. God lijkt te zeggen: Aäron is een échte afstammeling van Levi, en jij Mozes, bent een vreemdeling geworden.

Bij herhaling probeert Mozes God op andere gedachten te brengen. Hij acht zichzelf beslist niet geschikt voor de taak die God hem opdraagt. Zie Exodus 3:11 (Wie ben ik dat ik naar de farao zou gaan en de Israëlieten uit Egypte zou leiden?), Exodus 3:13 (Wat moet ik dan zeggen?), Exodus 4:1 (Ze zullen me vast niet geloven en niet naar me luisteren), Exodus 4:10 (Ik ben geen goed spreker. Ik kan nooit de juiste woorden vinden) en Exodus 4:13 (Heer, stuur toch iemand anders, wie u maar wilt).

En dan staat in vers 14 dat de Heer kwaad werd op Mozes. En toch sluit ons verhaal hier niet op aan. Pas in vers 24 is God blijkbaar zo kwaad geworden dat hij Mozes/diens zoon wil doden. Wat is er in God omgegaan tussen vers 14 en vers 24?

Wel, in vers 21 tot 23 staat de uiteindelijke opdracht van God aan Mozes (in de NBV): *'Nu je teruggaat naar Egypte, moeten jullie (Mozes en Aäron) daar de farao alle wonderen laten zien waartoe ik je de macht heb gegeven. Ik zal ervoor zorgen dat hij hardnekkig weigert het volk te laten gaan. En dan moet jij tegen de farao zeggen: 'Dit zegt de HEER: Israël is mijn eerstgeboren zoon. Ik heb je bevolen mijn zoon te laten gaan om mij te vereren, maar dat heb je geweigerd. Daarom zal ik je eerstgeboren zoon doden.'* In vers 21 staat dat Mozes wonderen moet verrichten. In vers 22 motiveert God waarom Mozes al deze moeite moet doen om de farao zo ver te krijgen dat hij het volk Israël laat gaan: *Israël is mijn eerstgeboren zoon!* En in vers 23 voegt God aan zijn opdracht een dreigement toe, niet aan de farao, zoals de NBV vertaalt, maar aan Mozes! Een vertaling die dicht bij het origineel blijft luidt: *Daarom zeg ik jÓu (Mozes): drijf mijn zoon (Israël) uit, opdat hij mij diene. Maar als je weigert hem uit te drijven, dan zal ik jÓuw eerstgeboren zoon doden.*

Meestal wordt gedacht dat vers 23 aansluit bij vers 22, en dat Mozes dit tegen de farao moet zeggen. De aanduiding 'eerstgeboren zoon' zou betrekking hebben op de laatste plaag als de eerstgeborenen in Egypte omkomen.

Maar in de grondtekst, het Hebreeuws, is het goed mogelijk vers 23 op twee manieren te verstaan. Men kan concluderen dat God zegt wat Mozes tegen de farao moet gaan zeggen. Ook is het mogelijk dat wat God zegt betrekking heeft op Mozes' eigen zoon. Mijns inziens past de tweede mogelijkheid veel beter in het verhaal. God beseft namelijk dat Mozes van plan is met zijn gezin (zijn vrouw en zijn zonen: zie vers 20 (is Sippora zwanger van haar tweede zoon?)) naar het land Egypte terug te keren, zonder zijn opdracht te vervullen. En God weet dat het er nu op aan komt. De farao wil het volk niet laten gaan. Het volk wil wel van slavernij bevrijd worden, maar het wil niet uit Egypte weg. En als nu ook de enige man die God geschikt acht om het volk uit te leiden zich aan zijn taak onttrekt, zou Gods hele plan

mislukken. En God weet dat de enige mogelijkheid voor Israël om te overleven is uit Egypte weggaan.

Een land is de moeder van haar bewoners; zo is het in het bijbels denken. Een land biedt bescherming aan zijn bewoners. Maar Egypte betekent 'beide grenzen'. Het is een plaats van beperking, van benauwdheid. 'Het land Egypte', de combinatie van beiden is ook een plaats die begrensd is, maar binnen die grenzen is het goed. Het is als de baarmoeder voor het zich ontwikkelende volk Israël. Maar nu dit volgroeid is moet het uitgedreven worden, anders sterft het. In de eerste vier hoofdstukken van Exodus is twintig keer sprake van 'Egypte', het land van benauwdheid. In de tijd dat deze verhalen spelen is Egypte het slavenhuis voor Israël geworden. Alleen in Exodus 4:20 staat het woord 'land' erbij. Mozes wil terugkeren naar zijn moederland, naar het land Egypte zoals Jozef dat volgens Genesis 47:11 voor zijn familie bestemd had. Op die plek, in dat land, waar zijn leven niet meer bedreigd wordt (zie vers 19) wil hij zich aan zijn opdracht onttrekken.

Als God beseft dat Mozes van plan is zich te onttrekken aan zijn opdracht, ziet hij geen andere mogelijkheid om Mozes te dwingen, dan door diens zoon te doden. In vers 24 staat: *De Heer kwam op hem af en probeerde hem te doden.* God lijkt wanhopig en de enige mogelijkheid om zijn zoon, het volk Israël, te redden is Mozes op de meest radicale manier te dwingen zijn taak op zich te nemen. Desnoods via de dood van Mozes' eerstgeboren zoon.

Dan staat in vers 25: Sippora pakte een scherpe steen, sneed de voorhuid van haar zoon weg en raakte daarmee zijn voeten aan. Het dreigende gevaar voor haar zoon wordt door de moeder onderkend, en zij realiseert zich direct wat haar te doen staat. Het eerste het beste scherpe voorwerp –een steen- pakt ze, en als enige vrouw in de bijbel besnijdt ze haar zoon. En met de afgesneden voorhuid van haar zoon raakt zij zijn geslachtsdeel aan (het woord 'voeten' is een eufemisme voor 'geslachtsdeel'). Met deze daad herinnert zij God aan zijn belofte uit Genesis 17:11: *De verwijdering van je voorhuid zal het teken zijn van het verbond tussen mij en jullie.*

Het gevolg van dit beroep van Sippora op het verbond dat God gesloten had met de voorouders van haar kind is dat God hem met rust liet. Eigenlijk staat er dat de Heer zwakker werd dan hij. Met 'hij' zal Gershom bedoeld zijn. Mozes' zoon was nog maar een kind, maar door God te wijzen op zijn belofte zorgde Sippora ervoor dat de Heer nog krachtelozer werd dan dit kleine kind.

En dan noemt Sippora Mozes 'chatan damim', dat meestal met 'bloedbruidegom' vertaald wordt, maar op deze plaats moet het in verband gebracht worden met de besnijdenis, zo legt de schrijver ons uit in vers 26. De besnijdenis van zowel Mozes als van zijn zoon heeft ervoor gezorgd dat beiden door dit bloedige teken beschermd werden.

Conclusie

In het besproken bijbelgedeelte zien we een duistere kant van JHWH. Hij is van plan een onschuldig kind te doden. De aanleiding is dat God beseft dat Mozes probeert onder zijn opdracht uit te komen door onder te duiken in Egypte. Naast Mozes heeft God niemand die in staat is zijn eerstgeboren zoon Israël te bevrijden. En als Israël niet vrij komt, sterft het. God gaat blijkbaar zo ver dat hij desnoods via de dood van een kind wil voorkomen dat een heel volk omkomt.